

ריבונה של תורה

רעיונות ומאמרים לפרשת השבוע

גליון קצ"ג

פרשת תולדות

שלוש דמעות

בהם, ובשכר שבכה מעמקי לבו והזיל דמעות על הפסד ברכתו הרוחנית של יצחק זכה למה שזכה חרף רשעותו.

במלחמת גוג ומגוג יעלו מושיעים לשפוט את עשו באיטליא של יון

אולם לקח הדמעות הנלמד מעשו אינו מתמצה רק בדברים אלו, ויש בזה תוספת דברים וחידוש נפלא המובא בספר "חנוכת התורה" לרבי העשיל מקראקא זצ"ל. כי הנה נתברך עשו "משמני הארץ יהיה מושבך" (פס' לט), ופירש רש"י "משמני הארץ- זו איטליאה של יון". ולכאורה מה השמיענו רש"י בזה. וביאר ב"חנוכת התורה" שהיה קשה לרש"י, שהלא כל הארץ ניתנה ליעקב ולא נשתייר כלום לעשו, ואיה נמצא אותו מקום שנקרא "משמני הארץ" שניתן לעשו ולא נכלל בברכת יעקב. ובפרט שלפי האמת גם "משמני הארץ" ניתנו ליעקב, שנאמר "ויתן לך האלהים מטל השמים ומשמני הארץ".

ועל כן פירש רש"י "משמני הארץ- זו איטליא של יון". כי במסכת שבת (נ, ב) אמרו "בשעה שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים ועלה בו שירטון ועליו נבנה כרך גדול של רומי", ופירש רש"י שכרך זה הוא איטליא של יון [וכן הוא במסכת מגילה (ו, ב) "איטליא של יון זה כרך גדול של רומי"]. ונמצא שבברכתו העניק יצחק אבינו לעשו ארץ חדשה שלא היתה קיימת בעולם באותה שעה. וכמו בשאר הברכות שנתברך עשו, אף לברכה זו הסכימו בשמים, ובשעת הכושר שאירעה כאשר נשא שלמה את בת פרעה, נוצרה ההתחלה והבסיס למה שעתידה להיות איטליא של יון שהיא עיר הבירה של צאצאי עשו.

ובדרך זו ביאר הפרדס יוסף (פס' לט) בשם המצודת דוד את הטעם שבברכת יצחק ליעקב נאמר "מטל השמים ומשמני הארץ" ובה הקדים יצחק את טל השמים למשמני הארץ, אך בברכתו לעשו הקדים את משמני הארץ לטל השמים, שנאמר "משמני הארץ יהיה מושבך ומטל השמים מעלי". וזאת משום שארצו של יעקב הלא היא ארץ ישראל היתה קיימת בעולם באותה שעה, ולא נצרך אלא שיהא בה טל השמים. אך ארצו של עשו עדיין לא נבראה, ולכן בירכו תחילה שיזכה לארץ שתהיה מיוחדת לו ותצמח ותיווצר במיוחד בעבורו, ורק אחר כך בירכו שיהא בה טל השמים.

ונמצא שעשו זכה ע"י דמעותיו ליצירת מציאות חדשה בעולם, כי כיון שנצטער רבות על שלא בירכו אביו והזיל דמעות על כך זיכוחו משמים לבריאת ארץ חדשה ומיוחדת לזרעו. ומדברים אלו למדנו שלא רק שיש בכוחה של דמעה לפעול ולהשפיע שפע רב לאדם, אלא אף ליצור בעבורו מציאות חדשה בעולם שנוצרה במיוחד בשבילו.

[ויש בנותן טעם להביא את דברי השפתי כהן (בראשית ל, יב) שהיה מתלמידי האר"י ז"ל, שכידוע לעתיד לבא "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו", וביארו המפרשים (ראה במפרשי התנ"ך בספר עובדיה א, כא) שבמלחמת גוג ומגוג יעשה מלך המשיח שפטים בהר עשו שהוא הכרך הגדול של רומי. וזהו שאמר יעקב לעשו "ואני

אין דבר בעולם שישנה בערכו לכוחה של דמעה. דמעה אחת הבוקעת מתהומות הלב יכולה לבקוע רקיעים, ויש בכוחה לשנות את חיי האדם לחלוטין. ומפרשתנו למדנו שלא משנה מי מזיל את אותה הדמעה, כי גם רשע המצטער על שלא זכה לברכה רוחנית ומחמת כן בא לידי בכי, יכול לפעול רבות על ידי בכיו ודמעותיו, ואפילו ליצור במיוחד בשבילו מציאות חדשה שלא היתה קיימת כלל בעולם.

"בזכות שלש דמעות שהוריד אותך רשע, השלטת אותו בכל העולם"

במה דברים אמורים? הנה נאמר בתהלים (פ, ו) "האכלתם לחם דמעה ונתשקמו בדמעות שלישי". ובביאור אותן "דמעות שלישי" נאמר במדרש (שוח"ט שם) "רבי אלעזר אומר, שלש דמעות הוריד עשו הרשע מעיניו, אחת מעינו הימנית, ואחת מעינו השמאלית, והשלישית קשורה לו בין עיניו ולא הורידה, שאלמלא הורידה לא היו יוצאים ישראל מתחת ידו לעולם. אמרה כנסת ישראל, ריבון העולמים, בזכות שלש דמעות שהוריד אותך רשע, השלטת אותו בכל העולם ונתת לו שלוה בעולם הזה. לכשתבוא לראות עלבון בניך שעניניהם זולגות בכל יום ודמעתם תדירה כלחם, כמו שנאמר (תהלים מב, ד) היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה. על אחת כמה וכמה שתתמלא עליהם רחמים".

ופירש רש"י (שם) שאף שלא נאמר בכתוב במפורש שעשו הוריד ג' דמעות [כי נאמר רק "וישא עשו קלו ויבד" אך לא נתפרש מנין דמעותיו], מכל מקום הדבר רמוז בפסוק (בראשית כז, לד) "כשמוע עשו את דברי אביו ויצעק צעקה גדלה ומרה עד מאד", "ויצעק צעקה" הרי אחת, "גדולה" הרי שתיים, "ומרה" הרי שלש. ובזכות אותן דמעות זכה עשו לשלוט על ישראל כשאינם עושים רצונו של מקום, וכמו שנאמר (פס' מ) "והיה כאשר תריד ופרקת עולו מעל צוארך", וכדברי רש"י "כשיעברו ישראל על התורה, ויהיה לך פתחון פה להצטער על הברכות שנטל, ופרקת עולו". ובתנא דבי אליהו (רבה פכ"ד) נאמר, "בשכר ג' דמעות שהוריד עשו נתנו לו את הר שיער שאין גשמי ברכה פוסקין ממנו לעולם".

מה היה סוד כוחן של דמעות עשו ?

ומעומק דברי המדרש הנ"ל למדנו עד היכן מגיע כוחה של דמעה. שהרי למרות רשעותו חוללו דמעותיו של עשו רעש גדול בעולמות העליונים, ומשמים הסכימו ליתן לו בעבורם שלטון על כל העולם וברכה רבה, וכפי שאמרה כנסת ישראל לקב"ה, "בזכות שלש דמעות שהוריד אותך רשע, השלטת אותו בכל העולם ונתת לו שלוה בעולם הזה".

ומה היה באמת סוד כוחן של דמעות עשו, והרי רשע היה ומדוע זכה בעבורן עד כדי כך? ביאר הכתב סופר (פס' לד), שצעקתו ודמעותיו של עשו העידו על גודל אמונתו בברכת הצדיק, שהרי לא נצטער אלא מחמת שהפסיד את ברכות אביו שכה האמין

אתנהלה לאטי עד אשר אבא אל אדני שעירה", כי "לאטי" אותיות "אטלי" מלשון אטליא של יון, שבה יענשו עשו וזרעו במלחמת גוג ומגוג על כל אשר עוללו לזרע יעקב.

נבוכדנצר אשר החריב את המקדש יצא משלמה הפלך ומלכת שבא

ברם, כל שעה שהיו ישראל עושים רצונו של מקום התעכב קיום הברכה של עשו, ולא נוצר הכרך הגדול של רומי אלא כש"יעקב" נחלש וכשישראל לא הלכו בדרך ה' בשלימות. ודבר זה נרמז עוד בטרם לידת יעקב ועשו, וכמו שנאמר "ולאום מלאום יאמץ" ופירש רש"י "מלאום יאמץ- לא ישוו בגדולה, כשזה קם זה נופל, וכן הוא אומר (יחזקאל כו, ב) אמלאה החרבה, לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים".

וכתב המהרש"א (ח"א סנהדרין כא, ב) שלכן ננעץ הקנה שממנו נוצרה ארצו של עשו בשעה שנשא שלמה את בת פרעה, כי בנישואין אלו אירעה הפעם הראשונה שבה עבדו עבודה זרה בירושלים, וכדברי חז"ל "בשעה שנשא שלמה את בת פרעה הכניסה לו אלף מיני זמר ואמרה לו כך עושין לעבודה זרה פלונית וכך עושים לעבודה זרה פלונית ולא מיחה בה". ובאותה שעה החלה הספירה לאחור לקראת חורבן ירושלים, כי עבודה זרה מביאה לידי חורבן [כמו שנאמר "וסרתם ועבדתם אלהים אחרים וגו' ואבדתם מהרה"], וכידוע "לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים", ולכן בשעה שהתחיל התהליך של החורבן התחיל גם בנינה של רומי. וראה זה פלא, שנעיצת הקנה בעת נישואי בת פרעה לשלמה אשר סימלה את תחילת החורבן, היתה בדיוק באותו יום שבו נחנך המקדש. כי בילקוט (מלכים רמז שכו) מבואר ששלמה נשא את בת פרעה בליל יום חנוכת המקדש, ועשה ב' שמחות באותו לילה, שמחת המקדש ושמחת נישואי בת פרעה [ויש להוסיף שאין הדברים אמורים רק ברומי שהחריבה את בית ראשון, כי גם נבוכדנצר שהחריב את הבית הראשון יצא מזיווגם של שלמה ומלכת שבא כמבואר ברש"י בספר מלכים א' (י, ג)].

והמהרש"א הוסיף שעל מלכות רומי התפלל דוד ואמר (תהלים סח, לא) "גער חית קנה", כלומר, שביקש שהקב"ה יגער ויאבד את אותה אומה שמקום חיותה הוא ב"קנה" הלא היא רומי שמקום מושבה נוצר על ידי הקנה שנעץ גבריאל בים.

לעתיד לבא יתפא הים מנעיצת הקנה

ובמגילת איכה (ב, יג) נאמר "כי גדול כים שברך מי ירפא לך", ודרשו חז"ל (איכ"ר ב') "מי שהוא עתיד לרפאות שברו של ים הוא ירפא לך". וביאר התורה תמימה (שם), שכידוע נחלק העולם לשליש ישוב שלישי ימים ושליש מדבר (ראה תוסי' פסחים צד, א ד"ה כל). אמנם כשנבנה הכרך הגדול של רומי ע"י הקנה שנעץ גבריאל בים, נחסר הים מגודלו, היותה ונוצרה יבשה באותו מקום. אך כיון שדרשו (מגילה ו, א) שירושלים אינה נבנית אלא מחורבנה של רומי, אם כן לעתיד לבא תחרב רומי ושוב יחזור הים לגודלו הראשון, ויתרפא מאותה נעיצת קנה שגרמה לשברו וחסרונו, ובאותה שעה יתרפאו ויגאלו ישראל. ועל כך דרשו שמי שירפא את הים כשתחרב רומי הוא ירפא את שברך, כי אז תיבנה ירושלים ויגאלו ישראל.

אין ישראל נגאלים עד שיפחו ג' דמעות

ומאריכות גלותנו נלמד עד היכן מגיע כח הדמעות, כי עד שלא תכלה זכות דמעות עשו לא תבוא הגאולה, וכפי שכתב השפתי

כהן (בראשית לו, א) "אין אנו נגאלים עד שיפחו אותם דמעות, שנאמר (ישעיה כה, ח) "ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים", ורק אז "וחרפת עמו יסיר". [וראה בספר בן יהוידע (יומא ג, ב), שמה שאמרו "המתפלל צריך שיפסיע ג' פסיעות אחריו ואחר כך יתן שלום" הוא כדי לבטל את כח דמעות עשו כי "שלום" בגימטריא "עשור"].

וכן הוא בזה"ק (פרי שמות) "אמר ר' יצחק, פורקנא דישראל לא תליא אלא בבכי, כד ישתלמון ויכלון בכי דמעות דבכה עשו. אמר ר' יוסי, אותו בכי דבכה עשו ואינן דמעין אחיתו לישראל בגלותיה, כיון דיכלון אינן דמעין בבכיה דישראל יפקון מגלותיה. הדא הוא דכתיב (ירמיה ל"א) בבכי יבואו ובתחנונים אובלים".

ובדברי הזה"ק נגלתה לנו עצה נפלאה לקירוב הגאולה ולביטול דמעותיו של עשו, כי הבכי של ישראל מבטל את לבטל אך אם כן קשה וכי לא הורדנו די דמעות שיהא בהם כדי לבטל את שלושת הדמעות. ואמנם, שאלה זו כבר נשאלה בדורות הקודמים, וכדברי המדרש (ילקוט'ש בראשית פכ"ז רמז קטו) שישראל שאלו שאף הם מורידים דמעות רבות מחמת צער הגלות והיסורין ומדוע דמעות אלו אינן מבטלות את דמעותיו של עשו.

רק דמעות על צער השכינה מבטלות את דמעות עשו

וכתב הפרדס יוסף (ויקרא כג, כד) בשם החוות יאיר, שתשובת הדבר רמוזה בפסוק (דברים לג, ח) "וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש". כי באמת היה ראוי שישראל כבר יגאלו וישכנו לבטח בארצם, ומדוע הם יושבים "בדד", ואם משום דמעות עשו הרי דמעותינו רבות יותר.

אלא שכידוע מין במינו אינו בטל (חולין צח, ב) אך מין בשאינו מינו בטל, והוא הדין לעניננו, שהרי דמעותיו של עשו היו על ברכות העולם הזה וצעריו היה על חמריות וגשמיות, וכיון שגם אנו בוכים לרוב על ענינים גשמיים, הרי שזה בגדר "מין במינו", ולכן אין דמעותינו מבטלות את דמעות עשו.

ותשובה זו רמוזה בהמשך הפסוק- "עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש", כי זרע יעקב מוריד דמעות מעיניו על דגן ותירוש וענינים גשמיים, ולכך אין כח בדמעות אלו לבטל את דמעות עשו, ועל כן מתארכת הגלות. אך אם באמת יהיו תפילותינו ודמעותינו על צער השכינה או-אז לא יהיו דמעותינו מאותו מין של דמעות עשו, ויבטלו את דמעותיו, ואז נזכה לגאולה שלימה.

נמצינו למדים שאורך הגלות וב'א הגאולה תלויים בידינו, או יותר נכון בדמעותינו. כל דמעה שנוזל, ולא על עניניים גשמיים, אלא על גלות השכינה ועל הגאולה ובנין בית המקדש, מבטלת את שלושת דמעותיו של עשו ומקרבת יותר ויותר את הגאולה, עד לקיום ההבטחה "ומחה ה' דמעה מעל כל פנים" בימינו.

כתובת המערכת: מודיעין עלית מסילת יוסף 3/10
טל' 08-9744220 פקס: 08-9744220 ©

רשתות אחרות והעיתון המקבילת האחדות האקונומית בא"י:

rinuna@shtaygen.co.il

לע"נ

ר' בנימין בן משה זצ"ל
וסרה (שרה) בת רחמה ע"ה

לע"נ אהרן בן יחיא מעברי ז"ל

ומרת רחל בת סאלחה ע"ה
ומרת נאז'ה בת תאג'ה ע"ה

להעלאת ר' יהודה דגנה ומש'.

ולע"נ אבלין בת איבון ע"ה.
ומאור בן צביה ז"ל.

להעלחת

ר' יצחק ודייזי רבקה קקון וילדיהם.
ולרפואת ברוך בן אליס הי"ו.